

ΕΝΟΤΗΤΑ 1 η

Β.ΤΟ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ

- Υποκείμενο μιας πρότασης ονομάζουμε το πρόσωπο, το ζώο ή το πράγμα το οποίο ενεργεί ή δέχεται μια ενέργεια ή βρίσκεται σε μια κατάσταση.
- Το υποκείμενο βρίσκεται πάντοτε σε πτώση ονομαστική (ενικού ή πληθυντικού αριθμού).
- Το υποκείμενο το βρίσκουμε απαντώντας στην ερώτηση «ποιος; ποια; ποιο; (ποιοι; ποιες; ποια;);» κάνει αυτό που λέει το ρήμα της πρότασης.
- Το υποκείμενο στη νέα ελληνική γλώσσα τοποθετείται συνήθως στην αρχή της πρότασης ή τουλάχιστον μπροστά από το ρήμα.

2. ΜΟΡΦΕΣ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟΥ

Το υποκείμενο του ρήματος μπορεί να είναι:

α. Ουσιαστικό (με άρθρο ή χωρίς άρθρο) Ο καθηγητής παραδίδει το μάθημα.

β. Αντωνυμία (κυρίως προσωπική, δεικτική ή αόριστη) © Εμείς θα φύγουμε πρώτοι, ενώ εκείνοι τελευταίοι.

γ. Πρόταση (δευτερεύουσα) Ενδέχεται να βρέξει.

δ. Οποιοδήποτε μέρος του λόγου ή φράση ή πρόταση, ουσιαστικοποιημένα (με άρθρο):

- Ουσιαστικοποιημένο επίθετο © Οι νέοι διαβάζουν λίγο.
- Ουσιαστικοποιημένο ρήμα © Το έχω είναι βοηθητικό ρήμα.
- Ουσιαστικοποιημένη μετοχή © Οι εργαζόμενοι κάνουν απεργία.
- Ουσιαστικοποιημένος σύνδεσμος © Το και είναι συμπλεκτικός σύνδεσμος.
- Ουσιαστικοποιημένη φράση © Το «γνώθι σαυτόν» είναι αρχαίο ρητό.
- Ουσιαστικοποιημένη πρόταση © Το ότι ήρθατε είναι ευχάριστη έκπληξη.

ε. Επίσης, σπανιότερα, ως υποκείμενο μπορούν να χρησιμοποιηθούν:

- Επιρρήματα (με άρθρο) Το αύριο με φοβίζει.
- Αριθμητικά Δύο δεν ήρθαν στην εκδρομή.

3 . ΠΑΡΑΛΕΙΨΗ ΤΟΥ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Με ρήμα σε πρώτο ή δεύτερο (εγώ-εμείς, σύ-εσείς) πρόσωπο:

Το υποκείμενο παραλείπεται

(εσύ) ήθελες εκδρομή.

Το υποκείμενο παραμένει (για έμφαση)

εγώ μιλώ και συ χαζεύεις.

2. Με ρήμα σε τρίτο πρόσωπο:

Συνήθως παραμένει ◉ ο μάρτυρας έβρισε τον κατηγορούμενο.

ΠΑΡΑΛΕΙΠΕΤΑΙ ΟΤΑΝ:

α. Εννοείται από τα προηγούμενα ◉ αυτός έφαγε και έφυγε (ενν. αυτός).

β. Εννοείται από το ρήμα ◉ σαλπίζει συσσίτιο (ενν. ο σαλπικτής).

γ. Είναι γενικό και αόριστο ◉ που πουλούν τα ψάρια; (ενν. οι ψαράδες).

δ. Το ρήμα δηλώνει φυσικό φαινόμενο ◉ χιονίζει, βρέχει, φυσάει.

4 . Σ υ μ φ ω ν ί α τ ο υ ρ ή μ α τ ο ς μ ε τ ο υ π ο κ ε ί μ ε ν ο

- Το ρήμα μιας πρότασης συμφωνεί με το υποκείμενο στον αριθμό και στο

πρόσωπο: Ο μαθητής διαβάζει - Εμείς παίζουμε.

- Όταν το υποκείμενο είναι όνομα περιληπτικό, τότε το ρήμα μπορεί να εκφέρεται

σε πληθυντικό αριθμό, ενώ το υποκείμενο να βρίσκεται σε ενικό αριθμό: Ο κόσμος

φτιάχνουν εκκλησιές.

- Όταν μια πρόταση έχει περισσότερα από ένα υποκείμενα, τότε το ρήμα μπαίνει

κανονικά στον πληθυντικό αριθμό στο επικρατέστερο πρόσωπο. Επικρατέστερο μεταξύ των τριών προσώπων είναι το α', και το β' είναι επικρατέστερο του γ' προσώπου. Δηλαδή:

α. α' + β' πρόσωπο α' πληθυντικό: Εγώ κι εσύ είμαστε φίλοι.

β. α' + γ' πρόσωπο α' πληθυντικό: Εγώ και η φίλη μου αργήσαμε στο μάθημα.

γ. β' + γ' πρόσωπο β' πληθυντικό: Εσύ και η Ελένη θα πάτε διακοπές.

- Όταν προηγείται το ρήμα και ακολουθούν πολλά υποκείμενα, από τα οποία το

πρώτο και πλησιέστερο στο ρήμα είναι ενικού αριθμού, το ρήμα μπαίνει στον ενικό:

Φύγε εσύ και ο φίλος σου.

Γ. ΑΧΩΡΙΣΤΑ ΜΟΡΙΑ

Αχώριστα μόρια είναι το στερητικό α-, το ξε- και το ανα-, που είναι αρχαία πρόθεση.

Αχώριστο μόριο	Λέξη	Σύνθετη λέξη	Σημασία
α- στερητικό αν- (εμπρός από φωνήεν) ή ανα- (σπάνια)	κακός άξιος δουλειά	ά-κακος αν-άξιος ανα-δουλειά	στέρηση στέρηση στέρηση
ξε- (εμπρός από σύμφωνο) ξ- (εμπρός από φωνήεν)	φεύγω μακραίνω γυμνώνω διψώ αρματώνω	ξε-φεύγω ξε-μακραίνω ξε-γυμνώνω ξε-διψώ ξ-αρματώνω	έξω πολύ εντελώς στέρηση στέρηση
ανά- (πρόθεση) σηκώνω	δασώνω δακρύζω	ανα-σηκώνω ανα-δασώνω ανα-δακρύζω	επάνω πάλι (διάφορες σημασίες)

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να υπογραμμίσετε τα υποκείμενα και να δηλώσετε τη μορφή τους στις παρακάτω προτάσεις.

- α. Γύρισαν όλοι.
- β. Φαίνεται ότι έχεις δίκιο.
- γ. Το ότι δε μου μίλησες με στενοχώρησε πολύ.
- δ. Ο και είναι ο πιο συνηθισμένος σύνδεσμος στα παραμύθια.
- ε. Οι άρρωστοι γέμισαν τα νοσοκομεία.
- στ. Οι θεατές χειροκροτούσαν τους ηθοποιούς.
- ζ. Το αγαπώ είναι ρήμα.
- η. Αυτός ήταν ο φταίχτης.
- θ. Οι νέοι είναι η ελπίδα για το μέλλον.
- ι. Κανένας δεν τόλμησε να αντιδράσει.
- κ. Το χθες είναι γεμάτο πικρές αναμνήσεις.

2. Να συμπληρώσετε τα υποκείμενα που παραλείπονται και να εξηγήσετε γιατί

παραλείπονται στις παρακάτω προτάσεις.

- α. Παρακολουθήσαμε την ομιλία με προσοχή.
- β. Οι καθηγητές συνεδρίασαν και αποφάσισαν την εκδρομή.
- γ. Εδώ επισκευάζουν τηλεοράσεις;
- δ. Δούλευαν στα χωράφια από το πρωί ως το βράδυ.
- ε. Χτες έβρεχε συνεχώς.
- στ. Συννέφιασε.
- ζ. Έφυγες νωρίς.
- η. Τραγουδιέται συνεχώς.
- θ. Σαλπίζει ησυχαστήριο.
- ι. Πουλούσαν ψάρια όλη τη μέρα και το βράδυ ψάρευαν.
- κ. Αντιμετωπίζω με αισιοδοξία το μέλλον.

3. Να σχηματίσετε σύνθετα με τις παρακάτω λέξεις επιλέγοντας το αχώριστο μόριο που ταιριάζει στην καθεμιά από αυτές.

• Να υπογραμμίσετε τα υποκείμενα και να δηλώσετε τη μορφή τους στις παρακάτω προτάσεις.

- α. Γύρισαν όλοι.
- β. Φαίνεται ότι έχεις δίκιο.
- γ. Το ότι δε μου μίλησες με στενοχώρησε πολύ.
- δ. Ο και είναι ο πιο συνηθισμένος σύνδεσμος στα παραμύθια.
- ε. Οι άρρωστοι γέμισαν τα νοσοκομεία.
- στ. Οι θεατές χειροκροτούσαν τους ηθοποιούς.
- ζ. Το αγαπώ είναι ρήμα.
- η. Αυτός ήταν ο φταίχτης.
- θ. Οι νέοι είναι η ελπίδα για το μέλλον.
- ι. Κανένας δεν τόλμησε να αντιδράσει.
- κ. Το χτες είναι γεμάτο πικρές αναμνήσεις.

• Να συμπληρώσετε τα υποκείμενα που παραλείπονται και να εξηγήσετε γιατί παραλείπονται στις παρακάτω προτάσεις.

- α. Παρακολουθήσαμε την ομιλία με προσοχή.
- β. Οι καθηγητές συνεδρίασαν και αποφάσισαν την εκδρομή.
- γ. Εδώ επισκευάζουν τηλεοράσεις;
- δ. Δούλευαν στα χωράφια από το πρωί ως το βράδυ.
- ε. Χτες έβρεχε συνεχώς.

στ.

Συννέφιασ

ε.

ζ. Έφυγες

νωρίς.

η. Τραγουδιέται

συνεχώς.

θ. Σαλπίζει

ησυχαστήριο.

ι. Πουλούσαν ψάρια όλη τη μέρα και το βράδυ

ψάρευαν. κ. Αντιμετωπίζω με αισιοδοξία το

μέλλον.

- Να σχηματίσετε σύνθετα με τις παρακάτω λέξεις επιλέγοντας το αχώριστο μόριο που ταιριάζει στην καθεμιά από αυτές.

Λέξεις	Σύνθετα	Λέξεις	Σύνθετα
ακρίβεια		επιτρεπτός	
αξιόπιστος		ζωογονώ	
αρμόδιος		θεωρώ	
βεβαιότητα		καλύπτω	
διπλώνω		κατάλληλος	
δυνατός		μπαρκάρω	
διαβλητός		νοικιάζω	
διαλέγω		οικοδομώ	

- Να αντιστοιχίσετε σωστά τις λέξεις ανάλογα με τις σημασίες των λόγιων αχώριστων μορίων που έχουν ως συνθετικό τους.

1. αμφι-θέατρο	α. πάντα β. μέσα
2. αει-θαλής	γ. μακριά δ. μαζί
3. ημι-σφαίριο	ε. από τα δύο μέρη στ.
4. τηλέ-φωνο	δύσκολα
5. ενδό-μυχος	ζ. μισό
6. ομό-τεχνος	η. χωριστά
7. διχο-τόμος	
8. δύσ-τυχος	